

til et sentrum for behandling av tuberkulose. Et eksempel på godbiter som krydrer boken, er omtalen av den trolig første straffesaken mot norske leger, der dr. Jens Torp (1847–1916) i 1906 ble anklaget for å ha utsatt en brokkoperasjon så lenge at pasienten, som var tjenestejeite hos Bjørnstjerne Bjørnson på Aulestad, døde (1).

Boken har også mye omtale av betydningsfulle personligheter i sykehusets historie, i særdeleshet tidligere avdelingsoverleger ved kirurgisk og medisinsk avdeling. Her kommer en av bokens svakheter til syne: Den utstrakte bruken av intervjuer fører til mange repetisjoner. En annen svakhet ved boken er mangelen på person- og saksregister.

Denne boken vil utvilsomt glede mange som gjennom sin karriere har vært innom sykehuset på Lillehammer. Den gir et viktig perspektiv i en tid preget av funksjonsfordeling og nedbygging av miljøer og kompetanse som har vært opparbeidet gjennom lang tid.

Trygve Holmøy

Nevrologisk avdeling
Ullevål universitetssykehus

Litteratur

1. Ranheim B. Bjørnstjerne Bjørnson, husmannskonen og legene. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 4399–402.

Den psykotiske erfaring

Tone Marie Røren

Halteren og den perfekte danser

131 s. Stavanger: Hertervig Forlag, 2005.

Pris NOK 149

ISBN 82-92023-93-3

Litteratur som formidler psykotiske opplevelser på en autentisk måte, er et viktig supplement til vanlige lærebøker. I de senere år er det kommet flere bøker hvor nåværende eller tidligere pasienter forteller. Dette er en slik. Her møter vi Arne, 46 år

gammel, som har hatt gjentatte psykotiske sammenbrudd siden han var 30 år. Boken består av et langt intervju hvor forfatteren gjengir episoder fra Arnes liv i kronologisk rekkefølge. Formen er dels spørsmål og svar, dels mindre, poetiske prosastykker som beskriver de psykotiske opplevelsene. I intervjuet fremstår Arne som en reflektert og nøktern person som ikke søker lettvinde løsninger, verken på hvorfor han har hatt sine psykosier, eller hva som er god behandling, og som heller ikke idealiserer den psykotiske opplevelsen.

De poetiske prosastykkene er «gullet» i boken. De formidler på en varsom og autentisk måte hvordan mange opplever det når virkeligheten gradvis forandrer seg, og de psykotiske forestillingene blir mer og mer den nye virkeligheten som personen forholder seg til i handlinger som kan være farlige både for andre og for vedkommende selv. Disse skildringene har en klart allmenngyldig verdi i motsetning til intervjuet som selvsagt må bli svært individuelt preget.

Boken egner seg for den som vil vite mer om hvordan overgangen til den psykotiske verden kan oppleves.

Per Vaglum

Institutt for medisinske basalfag
Universitetet i Oslo

Et kildeverk om Svalbard-legene

Jon Sandmo

Hvit kittel – sort kull

Verksleger på Svalbard 1905–1980. 367 s, tab, ill. Longyearbyen: Store Norske Spitsbergen Kulkompani, 2005. Pris NOK 400
ISBN 82-992462-3-7

Kullindustriens historie på Svalbard er spennende. Svalbards leger har vært med i hendelsene. Jon Sandmos bok omhandler legene som tjente Svalbard-befolkningen i den tiden legene var ansatt

av kullselskapene – verksleger.

Forfatteren presenterer et kronologisk biografisk og historisk materiale. Hver lege er presentert med opplysninger om bakgrunn, ansettelse på Svalbard, arbeids- og leveforhold. Kildene er arkiver, blant annet dagbøker, fotografier og personlige meddelelser. Store og små hendelser omtales. Fremstillingen gir tidsbilder og industrihistoriske glimt. Boken er i stort format og innholdsmessig omfattende. Den er rikt illustrert.

Alt i alt blir det mange detaljer om hver enkelt leges liv på Svalbard. Kanskje kunne noen av detaljene veke for noen litt større linjer. Jeg oppfatter boken først og fremst som en betydningsfull samling av kilder og fakta om verkslegene. Forfatteren gir en sammenknyttet lettlest tekst, men ingen komparativ analyse. Et stikkordregister ville gjort det lettere å finne frem.

Med nåtidens blikk savnes noen refleksjoner om relasjonen lege – sykepleier, og nærmere om sykepleierens rolle i helse-tjenesten på Svalbard. Det hadde vært interessant med en analyse og sammenlikning av helsetjenestens funksjon og utvikling på Svalbard sett mot fastlandet. Var det nivåforskjell mellom Longyearbyen sykehus og de små lokalsykehusene i Nord-Norge?

Hva var sterke og svake sider ved et ørlite lokalsykehus med ansvar for alle typer helsetjenester?

Klasseforskjellen mellom funksjonærer og arbeidere var på Svalbard innarbeidet i de fleste daglige forhold. Hvilken posisjon kom legene i? Hvorledes forholdt verkslegene seg til arbeidstakernes med årene voksende krav om bedre arbeidsmiljø, bedre boligforhold og medbestemmelse? Det kan ikke ha vært enkelt for bedriftsledelsen heller å forholde seg til leger med, etter Svalbardforhold, sterke krav på egne vegne.

Sandmos bok omhandler verkslegene, dvs. helsetjenesten frem til statens overtakelse av Longyearbyen sykehus i 1981. De neste 25 år med store endringer i samfunnet og helsetjenesten på Svalbard, faller utenfor rammene til denne boken.

Hvit kittel – sort kull er et viktig bidrag til kunnskap om Svalbards helsetjeneste. Det ligger en betydelig innsats bak verket. Jon Sandmos egen legegjerning på Svalbard og bruk av flotte egne naturfotografier har gitt bakgrunn for helhet og relevans i presentasjonen.

Rolf Hanao

Nevrokirurgisk avdeling
Ullevål universitetssykehus

Innlegg i rovdyrdebatten

Astor Furseth

Drept av bjørn og ulv

En historisk oversikt over mennesker drept og skadet av rovdyr i Norge de siste 400 år. 233 s, tab, ill. Oslo: Landbruksforlaget, 2005. Pris NOK 348

ISBN 82-529-2878-1

16. august 1906 ble den 13 år gamle gjeterguten Johan Sagadalen angrepet av en bjørn i Blåfjellhaugene ved Vassfaret. 14. september samme år døde han av hjernehinnebetennelse ved Drammen sykehus. Dette er det siste

dokumenterte dødsfall forårsaket av bjørn eller ulv i Norge. Boken *Drept av bjørn og ulv* er en oversikt over dødsfall og alvorlige personskader forårsaket av disse rovdirene gjennom de siste 400 år. Forfatteren har gransket kirkebøker, klokkebøker, tingprotokoller, bygdebøker, brev og aviser. Han har funnet frem til 250 historier om folk som er blitt drept eller hardt skadet av bjørn eller ulv. I 63 av disse tilfellene mener Furseth at det kan dokumenteres eller sannsynliggjøres at mennesker er blitt drept. Både temaet og metoden har medisinsk-historisk interesse. Kildene Furseth har brukt er beheftet med atskillig usikkerhet og mangler, men kan

likevel gi atskillig informasjon om skader og dødsårsaker. Kirkebøker ble påbudt på slutten av 1600-tallet og er den første landsomfattende skriftlige kilde til dødsårsaker. De ble ført med varierende presisjonsnivå, og dødsårsak er ingen selvfølge før det ble påbudt ved lov å anføre dødsårsak ved smittsom sykdom og ulykke i 1820.

Representanter for vernesiden, og i noen grad også rovdryrforskere, har etterlatt et inntrykk av at bjørn og ulv er nærmest ufarlige for mennesker. Hendelsene som er omtalt i boken vil selvfølgelig ha varierende troverdighet, og usikkerheten øker med alderen. Dessverre er ikke boken blitt kommentert offentlig av faghistorikere eller rovdryrforskere. Forfatteren er programmessig blitt beskyldt av representanter for vernesiden for å bruke uetterrettelige sagn og vandrehistorier som dokumentasjon for at rovdyr er farlige. Denne kritikken er etter mitt skjønn uberettiget. Furseth gjør godt rede for sine kilder og skjuler ikke usikkerheten. Mange av hendelsene som ligger nærmest i tid er solid dokumentert i en rekke uavhengige kilder. Det kan neppe herske tvil om at han har nedlagt et stort pionerarbeid for å samle et så omfattende materiale. Dessverre forekommer enkelte slurvfeil – blant annet er det samme bildet brukt som illustrasjon av både den siste bjørnejakten i Luster i Sogn i 1956 og en bjørnejakt i Valldal i 1892. Minst en må være feil.

Drept av bjørn og ulv vil engasjere alle som følger rovdryrdebatten. Den har et spennende budskap til leger med interesse for medisinsk historie, fordi den viser hvordan systematisk innsamling av folkelig tradisjonsstoff og kirkebøker kan belyse forhold som har hatt betydning for liv og helse, og til en viss grad hvilke problemer som er forbundet med metoden. Boken vil derfor interessere mange leger.

Trygve Holmøy

Nevrologisk avdeling
Ullevål universitetssykehus

Reise i institusjonene

Thor Eric Vågen Jægtnes

En reise i egen sykdom

Et vindu mot en psykiatrisk pasients hverdag. 112 s. Stavanger: Hertervig forlag, 2005.

Pris NOK 149

ISBN 82-92023-90-9

Boken er første utgivelse i en ny serie kalt *Psyk Opp Spesial*. Ifølge forlaget vil utgivelsene «ha brukererfaringene i fokus». Forfatteren presenterer seg selv som en 34 år gammel mann som i barnealder har fått AD/HD-diagnose, som voksen paranoid schizofreni. Det er knapt noe i boken som gir leseren innblikk i hvorfor slike diagnoser er blitt stilt. Om man forventet innblikk i og formidling av et ungt psykotisk menneskes innerverden i dens mangslungne

fasetter, blir man nok skuffet. Boken, som søsteren Hilde Susan Jægtnes har hjulpet til med å redigere, har en retrospektiv erindringsform. Den dekker hovedsakelig de siste 15–16 år av hans liv, og er i beretterform og holdning til verdens tilskikkelser ikke helt ulik tenåringsdagbøker, om enn med noe flere bevisste språklige kvaliteter.

Det som kan sies å være bokens hovedbudskap, er at ikke alle sider ved et ungt menneske med alvorlig psykisk lidelse representerer eller avspeiler psykosen. Teksten fremhever – og søker mot – det alminnelige, det hverdagslige, den normale dimensjon. Det er dagliglivet innenfor de forskjellige institusjoner og avdelinger som er tema. Skjønt – «helt normalt»? Vi får for det ene servert nokså velkjente ungdomsutskielser og utagering i form av drikketurer og kalaser, småtyverier, gjerne som resultat av kjedsomhet og manglende beskjeftigelse. Noe mindre alminnelig blir losji i fyllearesten, litt drapstrusler og overfall på personalet, rasert inventar, brannstiftning og så de mange selvmordsforsøk. Alt skildres i samme tonefall, av en ung, oftest hjelpeløst fortvilet mann, som registrerer allehånde situasjoner og omstendigheter som nærmest «sånt som hender», og dét på en ukunstlet og usentimental måte. Det er ikke tankevekkende refleksjoner som møter leseren, som nok stort sett verken vil sitte beveget eller rystet tilbake etter lesingen.

Men enkelte, småpussige, kanskje delvis ufrivillig sorgmuntre formuleringer gir boken et litt egenartet liv: «Jeg har hatt dårlig stedssans, og en ekstremt utviklet rettferdighetssans», «Jeg sluttet å telle antall pasienter som begikk selvmord da jeg kom til 10», «Han hadde visst som hobby å bokstavelig talt sette kniven i strupen på folk han var sinna på (...) jeg skjønte ikke hvorfor han var der når han var sånn». «Vi kranget nesten aldri, og det var skremmende.»

Et stille, alvorlig og utvetydig budskap til all evinnelig omorganisering og nedbygging i dagens psykiatri, er det når han «(...) var vitne til den mest udemokratiske avgjørelsen i Blakstads historie, nemlig at jeg og flere andre pasienter skulle miste de to miljøkontaktene våre. (...) De to viktigste støttebrikkene mine skulle rives bort fra meg.»

Det burde ikke forringe bokens betydning om terapeuter av varierende bakgrunn neppe vil ha så mye å vokse på gjennom en bok som dette. Det må være vel ambisiøst av forlaget å mene at den foreliggende boken kan gjøre oss til «litt mer forståelsesfulle medmennesker eller litt bedre terapeuter». Målgruppen vil nok rimeligvis være pårørende og «brukergruppen» i vid forstand.

Jon Geir Høyesteren

Psykiatrisk divisjon
Haukeland Universitetssykehus

Historisk krim

Knut Asbjørn Ulstein

Alt som ikke er stjålet eller brent

277 s. Oslo: Lunde forlag, 2005. Pris NOK 320
ISBN 82-520-4842-0

Roma brenner. Men hvem har tent på? For en som jeg – uten dypere historiekunnskap enn det som dessverre må karakteriseres som rudimentære rester av gymnaslærdom bakerst i hippocampus, må det innrømmes at problemstil-

lingen virker noe søkt. Men etter et par enkle søk på Internett, finner jeg ut at dette faktisk har hendt: I år 64 e.Kr. brant Roma. Tusenvis av mennesker omkom i flammehavet, og spekulasjonene omkring brannårsaken har vært mange. Keiser Nero satte mye inn på å finne en sydebukk, uten at man egentlig noensinne fant svaret på gåten. Hadde de kristne skylden? Var det opprørske og hevnjerrige gladiatorer som stod bak? Tente keiser Nero på selv? Eller?

I romanen *Alt som ikke er stjålet eller brent* spinner Knut Asbjørn Ulstein (f. 1977) videre rundt denne historien. På leting etter historiske fakta kommer jeg over et intervju med forfatteren, der det fremkommer at han i tillegg til å være medisinstudent er historisk skolert, og at han har brukt over 1 000 timer på å samle bakgrunnsinformasjon for at det historiske innholdet i boken skulle bli mest mulig korrekt. Dette er forfatterens debutroman, og boken vant Lunde Forlags romankonkurranse 2005.

Romanens hovedperson er keiserens spekulatør Hardes Coelius. Han har fått i oppdrag å finne årsaken til den voldsomme brannen, men er også opptatt av å finne lykken sammen med den betydelig yngre Helena – en vakker kvinne som nylig er blitt kristnet. Handlingen foregår i skjæringspunktet mellom gladiatorkampenes romere, keiserens folk, en voksende gruppe kristne og en mindre gruppe jøder, og i spenningsfeltet mellom keiserens etterforsker og hans elskede. Sjangermessig er dette både krim, kjærlighetsroman, historisk roman og religionsfilosofi. Jeg innrømmer at jeg ikke alltid henger helt med i svingene når hovedpersonen utsettes for komplott og snubler over mord og lyssky eksperimenter. Noe bedre historiske bakgrunnskunnskaper enn mine er trolig en fordel for å få fullt utbytte! Ikke desto mindre fryder jeg meg over annerledesheten i denne romanen. En ungdommelig, frisk og velskrevet vri på en snart 2 000 år gammel historie. En finurlig innføring i kristenhetens fødsel. Og samtidig en beretning